

EVEN ALLEEN

Inhoud

ALLEEN ZIJN	7
Inleiding	8
Ons actieve leven	10
Onze momenten van alleen zijn	13
Besluit	17
ZORGZAAM ZIJN	19
Inleiding	20
Zorgzaam	22
Gemeenschap en zorgzaamheid	26
Besluit	30
VOL VERWACHTING ZIJN	33
Inleiding	34
Verwachting als geduld	36
Verwachting als vreugde	38
Besluit	41
DANKWOORD	43
EPILOOG	45

Alleen zijn

's Avonds, toen de zon was ondergegaan, brachten ze allen bij Hem die ziek waren en die van demonen te lijden hadden. Heel de stad was samengestroomd voor de deur. Hij genas vele zieken van allerlei kwalen, en Hij dreef veel demonen uit; Hij stond de demonen niet toe te spreken, omdat ze wisten wie Hij was.

En in alle vroegte, het was nog nacht, stond Hij op, ging naar buiten naar een eenzame plaats en bleef daar bidden. Simon en zijn metgezellen gingen Hem achterna, en ze vonden Hem en zeiden tegen Hem: 'Iedereen zoekt U.' Hij zei hun: 'Laten we ergens anders heen gaan, naar de dorpen in de buurt, zodat Ik ook daar kan verkondigen. Want met dat doel ben Ik weggegaan.' En Hij ging in heel Galilea in hun synagogen verkondigen en dreef de demonen uit.

(Mc 1, 32-39)

Inleiding

‘En in alle vroegte, het was nog nacht, stond Hij op, ging naar buiten naar een eenzame plaats en bleef daar bidden.’ Tussen zinnen vol actie – Jezus geneest zieken en drijft duivels uit, geeft antwoord aan ongeduldige leerlingen, trekt van stad tot stad en van synagoge tot synagoge – vinden we die rustige woorden: ‘En in alle vroegte, het was nog nacht, stond Hij op, ging naar buiten naar een eenzame plaats en bleef daar bidden.’ Midden in een adembenemende drukte horen we een vredig ademen. Omringd door uren vol beweging vinden we een ogenblik van stille rust. In het hart van grote betrokkenheid wordt er gesproken van afzondering. Midden in de strijd is er contemplatie. En na veel samenzijn is er alleenzijn. Als ik het lees en herlees, dat bijna stille zinnetje opgesloten tussen luid weerklinkende woorden vol actie, groeit bij mij het besef dat het geheim van Jezus’ werk hier te vinden is, op die stille plek waar Hij ging bidden, in alle vroegte, terwijl het nog donker was.

Op die eenzame plaats vindt Jezus de moed om Gods wil te volgen en niet zijn eigen wil, om de woorden van God te spreken en niet zijn eigen woorden, om het werk van God te doen en niet zijn eigen werk. Voortdurend herinnert Hij ons eraan: ‘Ik doe niets uit eigen kracht... want niet door mijn eigen wil

laat Ik me leiden, maar alleen door de wil van Hem die Mij gezonden heeft' (Joh 5, 30). En ook: 'De woorden die Ik tot jullie spreek, spreek Ik niet uit mezelf: het zijn daden van de Vader, die in Mij blijft' (Joh 14,10). Op die stille plek, waar Jezus de intieme omgang met zijn Vader binnengaat, daar wordt zijn dienende werk geboren.

Ik wil met u nadenken over die eenzame plaats in ons leven. Diep in ons leeft het besef dat ons leven in gevaar is zonder een dergelijke plek van rust. Ergens weten we dat onze woorden hun betekenis verliezen zonder de stilte van het zwijgen. Zonder luisteren kan ons spreken niet langer helen, zonder distantie kan onze nabijheid niet heilzaam zijn. Zonder een moment van alleen zijn verwordt alles wat we doen snel tot een loos gebaar. Het zorgvuldige evenwicht tussen zwijgen en spreken, tussen afzondering en engagement, tussen afstand houden en nabij zijn, tussen alleen zijn en gemeenschap, is de basis van het leven als christen en verdient daarom onze zeer persoonlijke aandacht. Daarom zullen we nu eerst nadenken over ons actieve leven en vervolgens over onze momenten van alleen zijn.

Ons actieve leven

Het is duidelijk dat er in de wereld waarin wij leven bij mensen een sterke behoefte bestaat iets tot stand te brengen. Sommigen van ons denken daarbij aan grote en dramatische veranderingen in de structuur van onze samenleving. Anderen willen op zijn minst een huis bouwen of een boek schrijven, een machine uitvinden of een medaille winnen. Weer anderen lijken er tevreden mee te zijn iets zinnigs te doen voor een ander. Maar wij beoordelen onszelf vrijwel allemaal op onze bijdrage aan het leven. En bij het ouder worden voelen we ons gelukkiger naarmate we voor ons gevoel een grotere rol hebben gespeeld bij de vormgeving van de wereld en zijn geschiedenis. Met name als christenen voelen wij ons geroepen om iets goeds voor een ander te doen: raad geven, troosten, zo nu en dan een duivel uitdrijven en misschien zelfs hier en daar de Blijde Boodschap brengen.

Het verlangen om nuttig te zijn kan in onze prestatie maatschappij een teken zijn van mentale en geestelijke gezondheid, maar het kan ook leiden tot een verlamdend gebrek aan zelfrespect. Meestal willen we niet alleen iets zinvol doen, maar maken we bovendien het resultaat van ons werk tot criterium voor ons gevoel van eigenwaarde. En dan hebben we niet alleen succes, maar dan worden we ons

succes. Wanneer je in dit land weleens een lezing houdt, kom je tot de ontdekking dat degene die je inleidt langer aan het woord is naarmate je ouder bent, omdat hij zich verplicht voelt alles op te sommen wat je sinds je schooltijd hebt gepresteerd.

Als het resultaat van ons werk al te belangrijk voor ons wordt, gaan we geloven in het waanbeeld dat het leven één groot scorebord is waarop we kunnen aflezen wat wij waard zijn. En voor we het goed en wel in de gaten hebben, hebben we onze ziel verkocht aan alle mogelijke cijfergevers. In feite zijn we dan niet alleen in de wereld, maar ook ván de wereld. Dan laten we de wereld bepalen wie of wat we zijn. Dan zijn we intelligent, omdat iemand ons een hoog cijfer geeft. Hulpvaardig, omdat iemand dank je wel zegt. Aardig, omdat iemand ons aardig vindt. Belangrijk, omdat iemand van mening is dat we onmisbaar zijn. Kortom, dan zijn we de moeite waard omdat we succes hebben. Hoe meer we onze verworvenheden – het resultaat van ons handelen – tot criterium laten worden voor ons gevoel van eigenwaarde, des te meer gaan we mentaal en geestelijk op onze tenen staan. Bijgevolg verkeren we voortdurend in de onzekerheid of we wel in staat zullen zijn om te voldoen aan alle verwachtingen die we door ons laatste succes hebben gewekt. In het leven van veel mensen is er sprake van een bijna demonische angstspiraal die ernstiger vormen aanneemt

naarmate zij meer succes hebben. Die duistere kracht heeft veel grote kunstenaars tot zelfvernietiging gedreven.

In onze op succes gerichte wereld wordt het leven steeds meer gedomineerd door superlatieven. We zijn er trots op dat we de hoogste toren hebben, of de snelste atleet, de grootste man, de langste brug of de beste student. (In Nederland doen we het omgekeerd, daar zijn we trots op het kleinste stadje of het nauwste straatje, het smalste huisje of de ongemakkelijkste schoenen.)

Maar terwijl we uiterlijk alle nadruk leggen op succesvol handelen, worden velen van ons innerlijk gekweld door een diepgeworteld minderwaardigheidsgevoel. En voortdurend leven we met de angst dat iemand op een dag de illusie zal doorprikken en aan het licht zal brengen dat we niet zo slim, niet zo goed en niet zo beminnelijk zijn als we de wereld willen laten geloven. Zo nu en dan is er iemand die in een vertrouwelijke bui bekennt: 'Iedereen denkt dat ik zo vreselijk rustig ben en zelfverzekerd... maar ze moesten eens weten hoe ik me werkelijk voel...' Dat knagende twijfelen aan zichzelf is een bron van depressiviteit in het leven van talloze mensen die worstelen om het hoofd boven water te houden in onze competitieve samenleving. Bovendien staat die verteerende angst voor het blootleggen van onze zwakheden elke gemeenschapsvorming en creatieve uitwis-

seling in de weg. Wanneer we onze identiteit verkopen aan de keurmeesters van deze wereld, raken we onvermijdelijk onze rust kwijt, omdat we steeds meer behoefte hebben aan bevestiging en lof. Door een voortdurende afwijzing van onszelf neigen we zelfs tot depressiviteit. Ook lopen we het gevaar geïsoleerd te raken, want als wij niet kwetsbaar durven te zijn tegenover elkaar, krijgen liefde en vriendschap geen kans.

Wanneer onze daden eerder de uitdrukking zijn van angst dan van innerlijke vrijheid, zijn we voor we het weten de gevangenen van onze eigen waandenkbeelden.

Onze momenten van alleen zijn

Een christelijk leven leiden betekent ín de wereld leven zonder ván de wereld te zijn. Die innerlijke vrijheid ontplooit zich in het alleenzijn. Jezus ging naar een eenzame plaats om te bidden, dat wil zeggen om in zichzelf het besef te laten groeien dat alle macht waarover Hij beschikte Hem gegeven was, dat ieder woord dat Hij sprak van zijn Vader kwam en dat elke daad die Hij verrichtte niet het werk was van zijn handen maar van Hem die Hem gezonden had. Op die eenzame plek kreeg Jezus de vrijheid om te falen.

Een leven zonder stille plek, een leven dat geen middelpunt van rust kent, kan gemakkelijk vervallen tot destructiviteit. Wanneer we onze zelfkennis en ons zelfrespect uitsluitend afleiden uit het resultaat van ons handelen, nemen we een hebbelijke en afwe-rende houding aan en gaan we onze medemensen meer zien als vijanden die we op een afstand moeten houden dan als vrienden met wie we het goede van het leven kunnen delen.

In het alleenzijn wordt geleidelijk aan de illusie van onze bezitsdrang ontmaskerd en komen we tot de ontdekking dat we in de kern van ons wezen niet zijn wat we kunnen grijpen, maar wat ons gegeven is. In het alleenzijn is de stem te horen van Hem die ons heeft aangesproken nog voor wij een woord konden zeggen, die ons genezen heeft nog voor wij ook maar een hand konden uitsteken om te helpen, die ons heeft bevrijd lang voordat wij in staat waren anderen te bevrijden, en die ons heeft liefgehad lang voordat wij liefde konden geven. In de stilte van het alleenzijn komen we tot de ontdekking dat zijn belangrijker is dan hebben en dat wij meer waard zijn dan het resultaat van onze inspanningen. In het alleenzijn gaan we inzien dat ons leven geen bezit is dat we moeten verdedigen tegenover anderen, maar een geschenk dat we mogen delen. Daar leren we dat de helende woorden die we spreken niet uit onszelf voortkomen, maar ons gegeven zijn, dat de liefde

waaraan wij uiting geven deel is van een grotere liefde, en dat het nieuwe leven dat in en door ons opbloeit geen bezit is om ons aan vast te klampen, maar een geschenk dat we dankbaar mogen aanvaarden.

In de stilte van het alleenzijn worden we ons ervan bewust dat onze waarde niet gelijk is aan onze nuttigheid. In dat opzicht kunnen we veel leren van de oude boom in het tao-verhaal over de timmerman en zijn leerling:

Een timmerman en zijn leerling liepen door een groot bos. Toen ze bij een hoge, geweldige, knoestige, oude, prachtige eikenboom kwamen, vroeg de timmerman aan zijn leerling: 'Weet je waarom deze boom zo hoog is, zo geweldig, zo knoestig, zo oud en zo prachtig?' De leerling keek zijn meester aan en zei: 'Nee... waarom?' 'Dat is', zei de timmerman, 'omdat hij niet nuttig is. Als hij nuttig was geweest, zou men hem al lang geleden hebben omgehakt en tafels en stoelen van hem hebben gemaakt, maar omdat hij niet nuttig is, kon hij zo groot en prachtig worden dat wij in zijn schaduw kunnen uitrusten.'

In de stilte van het alleenzijn kunnen we rustig oud worden zonder ons zorgen te maken over de vraag of we wel nuttig zijn en kunnen we zomaar, zonder bij-

bedoelingen, iets voor een ander betekenen. Hoe meer we ons losgemaakt hebben van onze afhankelijkheid van de wereld (waaruit die wereld ook mag bestaan: vader, moeder, kinderen, carrière, succes of inkomen), des te beter zijn we in staat met anderen een geloofsgemeenschap te vormen waarin we weinig te verdedigen en veel te delen hebben. Want als geloofsgemeenschap nemen we de wereld wel ernstig, maar nooit te ernstig. In een dergelijke gemeenschap kunnen we ons een beetje de mentaliteit eigen maken van paus Johannes XXIII, die om zichzelf kon lachen. Toen een zwaar gedecoreerde hoogwaardigheidsbekleeder hem vroeg: 'Heilige Vader, hoeveel mensen werken er in het Vaticaan?' dacht hij even na en zei toen: 'Ik denk: ongeveer de helft.'

Als geloofsgemeenschap werken we hard, maar we laten ons niet uit het veld slaan door het uitblijven van resultaat. Ook herinneren we er elkaar als leden van de geloofsgemeenschap voortdurend aan dat we een gemeenschap van zwakke mensen zijn, transparant voor Hem die ons aanspreekt in de stille plekken van ons bestaan en die zegt: 'Wees niet bang, je mag er zijn.'

Besluit

‘En in alle vroegte, het was nog nacht, stond Hij op, ging naar buiten naar een eenzame plaats en bleef daar bidden.’ Toen Simon en zijn metgezellen Hem gevonden hadden, zei Jezus: ‘Laten we (...) gaan, naar de dorpen in de buurt, zodat Ik ook daar kan verkondigen. Want met dat doel ben Ik weggegaan.’

De woorden die Jezus in die dorpen in de buurt sprak, waren ontstaan uit zijn vertrouwelijke omgang met de Vader. Het waren woorden die troosten en oordeelden, hoopgevende en waarschuwende woorden, woorden die eenheid en verdeeldheid brachten. Hij had de moed die uitdagende woorden uit te spreken, omdat Hij niet uit was op zijn eigen heerlijkheid: ‘Als Ik mijzelf verheerlijk,’ zei Hij, ‘heeft dat niets te betekenen. Mijn heerlijkheid komt van de Vader. U noemt Hem “onze God”, maar u weet niet over wie u het hebt’ (Joh 8, 54 v). Binnen enkele jaren leidden Jezus’ woorden tot zijn verwerping en dood. Maar Degene die tot Hem had gesproken op die eenzame plaats wekte Hem op als teken van hoop en nieuw leven.

Wanneer je in staat bent een plek van stilte te scheppen midden in alles wat je doet en waarover je je zorgen maakt, dan zullen je succes en je falen geleidelijk aan wat minder macht over je krijgen. Want dan zal je liefde voor deze wereld uitgroeien tot een

liefdevol doorzien van al zijn illusies. Dan gaat je bloedernstige engagement over in een glimlach die ontmaskert. Dan wordt je zorg voor de ander meer gemotiveerd door wat hij nodig heeft dan door jouw eigen verlangens. Kortom: dan kun je echt om iemand geven. Laten we daarom voluit leven, maar niet vergeten om van tijd tot tijd in alle vroegte op te staan en naar buiten te gaan om daar alleen te zijn.

Zorgzaam zijn

Jezus en zijn apostelen gingen in de boot weg naar een eenzame plaats om alleen te zijn. Men zag hen weggaan en velen herkenden hen. Uit alle steden haastten ze zich te voet daarheen en kwamen er eerder aan dan zij. Toen Hij van boord ging, zag Hij een grote menigte, en Hij had zeer met hen te doen, omdat ze als schapen zonder herder waren, en Hij begon hen uitvoerig te onderrichten. Het was al laat geworden toen zijn leerlingen Hem kwamen zeggen: 'Dit is een eenzame plaats, en het is al laat. Stuur de mensen weg, dan kunnen ze zelf op de hoeven en in de dorpen in de omgeving iets te eten gaan kopen.' Hij antwoordde hun: 'Jullie moeten hun te eten geven.' Ze zeiden tegen Hem: 'Moeten we voor tweehonderd denariën brood gaan kopen en hun te eten geven?' Maar Hij zei hun: 'Hoeveel broden hebben jullie? Ga eens kijken.' En toen ze het waren nagegaan, zeiden ze: 'Vijf, en nog twee vissen.' Hij zei dat ze allemaal in groepen in het groene gras moesten gaan zitten. Ze gingen zitten in groepjes van honderd en van vijftig. Hij nam die vijf broden en twee

vissen, keek op naar de hemel, sprak de zegenbede uit, brak de broden en gaf ze aan zijn leerlingen om ze onder hen uit te delen; ook de twee vissen verdeelde Hij onder allen. Allemaal hadden ze volop te eten. Ze haalden twaalf korven vol brokken op, en ook wat van de vis over was. Het waren vijfduizend man die van het brood gegeten hadden.

(Mc 6, 32-44)

Inleiding

Vanuit zijn alleenzijn strekte Jezus vol zorg zijn handen uit naar de mensen in nood. Op die stille plek was zijn liefdevolle zorg sterker geworden en gerijpt. En van daar uit kwam Hij zijn medemensen genezend nabij.

Jezus was inderdaad zorgzaam voor mensen. Als we het zakelijk bekijken, zeggen we: 'Dat klopt: hongerigen gaf Hij te eten, blinden maakte Hij ziende en doven horend, verlamden liet Hij opstaan en doden wekte Hij tot leven. Ja, inderdaad, Hij was zorgzaam voor mensen.' Maar als we zo vol verwondering staan tegenover al die bijzondere dingen die Jezus gedaan heeft, zien we over het hoofd dat Hij aan al die mensen pas eten gaf nadat Hij van een onbekende in de menigte een paar broden en vissen had gekregen, dat Hij de jongen van Naïn pas aan

zijn moeder, die weduwe was, teruggaf toen Hij haar verdriet had gevoeld, dat Hij Lazarus niet liet opstaan uit het graf zonder tranen en een zucht van verdriet rechtstreeks uit het hart. Wat we zien en wat we graag willen zien is genezing en verandering. Maar wat we niet zien en ook niet willen zien is de zorgzaamheid, het meevoelen van de pijn, de solidariteit in het lijden, het delen in de ervaring van gebrokenheid. En toch is genezing zonder liefdevolle zorg even onmenselijkend als een geschenk dat gegeven wordt met een kil hart.

Ik wil nu met u nadenken over zorgzaamheid als voorwaarde voor iedere genezing. In onze samenleving leggen wij de nadruk op efficiëntie: zieken genezen, armen helpen, onwetenden onderwijzen en verstrooiden bijeenbrengen. Maar we komen in de verleiding onze deskundigheid te gebruiken om op een veilige afstand te blijven van wat werkelijk van belang is, en we vergeten dat op de lange duur genezing zonder liefdevolle zorg meer kwaad doet dan goed. Daarom doen we er beter aan onszelf eerst af te vragen wat zorgzaam zijn werkelijk inhoudt, om vervolgens te bekijken hoe liefdevolle zorg de basis kan worden van gemeenschap.